

РАЗВОЈ НОВОГ МАСТЕР ПРОГРАМА БИБЛИОТЕЧКИХ И ИНФОРМАЦИОНИХ НАУКА ЗА ФАКУЛТЕТЕ БИБЛИОТЕЧКИХ И ИНФОРМАЦИОНИХ СТУДИЈА (БИС) У ЈЕРМЕНИЈИ, ГРУЗИЈИ И УЗБЕКИСТАНУ

Алан Хопкинсон
Мидлсекс Универзитет
Лондон

Тигран Заргаруан
Фундаментална научна библиотека
Националне академије наука Јерменије

С енглеског превео: Богољуб Мaziћ

Апстракт: Од јануара 2009 године шест организација из Јерменије, Грузије и Узбекистана у партнерству са универзитетима Европске уније учествују у трогодишњем вишенационалном заједничком европском пројекту “Развој новог мастер програма у библиотечким и информационим наукама” који се финансира из ЕУ “Tempus-Tacis” програма. Библиотечке и информационе студије (БИС) у ове три државе захтевају корениту модернизацију, јер су постојећи наставни програми по форми, садржају и предавачком приступу, још увек засновани на пракси 1960-тих година. Предавања су преоптерећена традицијом совјетског управљања библиотекама, која је одавно застарела. Наставни програми који би требало развити, заснивали би се на примерима најбоље оцењене праксе на факултета библиотечких и информационих наука партнерских европских универзитета, док би наставни предмети били прилагођени захтевима Болоњског и сличних уговора из Европске уније о високом образовању. Пројекат предвиђа и увођење компонента доживотног учења, као и курсеве напредних информатичких вештина. У Европској унији, многе библиотечке школе укључују и програме архивистике. Како овај програм у данашње електронско доба дели са библиотечно-информационим наукама све више модула, одлучено је да и он буде укључен у пројекат. Имплементација нових наставних програма требало би директно да помогне изградњи “друштва знања” у ове три бивше совјетске републике.

1. Претходно стање

После тешког периода у деведесетим годинама (распада Совјетског Савеза, економских и друштвених проблема услед преласка на тржишну економију), Јерменија, Грузија и Узбекистан суочиле су се са изазовима које им је донела независност. Многа побољшања су се догодила током протеклих 15 година

у образовним системима ових земаља. Већина универзитета се суочила са проблемом реформисања научног, образовног и управљачког система, њиховом хармонизацијом са Болоњским процесом, као и са прилагођавањем постојећих наставних програма изазовима “друштво знања”, те са спровођењем суштинске модернизације у библиотекама и архивима, кључним елементима у учењу и образовању. Државе чланице Унеска, на 34 седници Генералне Конференције, 2007 године, прихватиле су пет свеобухватних циљева средњорочне стратегије 2008-2013. Укључивањем циља “Добијање квалитетног образовања за све и доживотно учење” (свеобухватни циљ 1), УНЕСКО је јасно препознао да је “образовање за све у центру одрживог људског развоја и кључно средство за постизање Циљева Миленијумског Развоја”(UNESCO). За успешно реализовање овог циља, неопходно је да се обезбеди приступ информационим мрежама, библиотекама, архивима и локалним информационим центрима, где се чувају ресурси светског знања и информација. Међутим, поред чисто физичког приступа, корисници морају да овладају новим вештинама, укључујући дигиталну, медијску и информациону писменост, како би могли да уживају у предностима приступу информацијама и знању ради одрживог развоја.

2. Пројекат

Имајући у виду испуњење мисије “да се помогне владама да развију и примене националне информационе политике и стратегије

знања у свету које је све више вођен дигиталним технологијама” и планирајући да помогну образовне системе у републикама у изградњи информационо писмених друштава, Међународни научно образовни центар, Главна научна библиотека националне академије наука (Јерменија), Илиа Чавчавадзе Државни универзитет, Грузијско библиотечко друштво (Грузија), Ташкентски универзитет информациононих технологија, Ташкентски институт културе (Узбекистан) учествују у скупном покушају да постану лидери у својим земљама у стварању, развоју и добијању високообразованих звања у предметима библиотекарство, информационе науке и архивистика, кроз усвајање одговарајућег европског образовног модела. Да би помогли овим организацијама у овом амбициозном покушају, основан је међународни конзорцијум који укључује шест напред наведених институција из Јерменије, Грузије и Узбекистана и 5 универзитета из Европске уније: Мидлсекс универзитет (Лондон), Роберт Гордон универзитет (Абердин), Универзитет из Парме (Италија), Универзитет из Барселоне (Шпанија) и Резекне институт високог образовања (Латвија). Конзорцијум је добио трогодишњу финансијску помоћ 145021-TEMPUS-2008-UK-JPCR из ЕУ “Tempus-Tacis” програма (External Relation).

Научне дисциплине које би се развијале, заснивале би се на примерима најбоље оцењене праксе са факултета библиотечких и информациононих наука партнерских европских универзитета, а наставни програми прилагођени захтевима Болоњског и сличних уговора, те у складу са захтевима локалних министарстава образовања.

Мидлсекс универзитет је већ учествовао у извесном броју Темпус пројеката. Први такав пројекат помогао је обнављању националне инфраструктуре за узајамну каталогизацију у Србији, коју је, услед рата током 1990-тих¹, било потребно поновно оживи. Други, у којем је био укључен Роберт Гордон универзитет,

успоставио је коришћење лиценцираних електронских ресурсе на два универзитета у Сирији, те помагао библиотечком особљу у њиховој промоцији². Аутори овог чланка срели су се на регионалној радионици о IFLA стандардима у Грузији, коју је припремио Амерички савет за библиотечке ресурсе. Као резултат постер сесије на Конференцији IFLE у Берлину 2003. године, на којој је представљен пројекат из Србије, аутори су припремили Темпус пројекат за изградњу Дигиталне Библиотеке и окружења за виртуално учење на Државном универзитету Јереван у Јерменији³. Пројекат је био успешан, мада донекле хендикепиран ниским нивоом познавања модерних рачунарских технологија, чак и међу млађим, недавно дипломираним библиотекарима.

3. Предавање библиотечких и информациононих студија (БИС) данас

Подизање економске важности студијских програма, прилагођавање њиховог обима и садржаја текућим потребама глобалног тржишта рада и економији базираној на знању, као и могућностима запошљавања универзитетских дипломаца, главно је усмерење високообразовних институција у Јерменији, Грузији и Узбекистану. Исход образовних реформи које у великој мери зависе од наставних програма који се изучавају на универзитетима, чине неизвесним и студије “библиотекарства и информациононих наука” у ове три републике. Ове студије су у својој форми, садржају и предавачком приступу још укалупљене у праксу из 1960-тих. Библиотекарство није много тражена струка међу средњошколским дипломцима ових земаља, а они који упишу ову наставну област, нису задовољни нивоом предавања и знањем које добију. Већина дипломираних студената не успева да добије одговарајуће послове. Студенти слабо познају европске језике. На интервјуима за посао, библиотечке управе дају предност дипломираним филолозима, историчарима или социолозима, објашњавајући да су

они много напреднији у свом интелектуалном развоју. Ради илустрације тренутне ситуације у јерменским библиотекама, ево неких статистичких података. Укупан број библиотекара који раде у јавним библиотекама је 2104. Од тог броја само 11,5% има универзитетско образовање са одговарајућим универзитетским звањем и још 33,5% има стручну диплому више школе. У јавним библиотекама руралних средина, тек 79-торо запослених је започело високо образовање, а само 48 запослених има одговарајуће универзитетско звање; 828 су дипломирали вишу школу од којих је 349 са вишим стручним образовањем.

Као резултат свега, библиотечко-информациони рад у ове три земље није направио значајнији прогрес. Други важан проблем с којим се суочава библиотечка заједница у овим земљама јесте одсуство било каквог програма доживотног учења и напреднијих стручних курсева за библиотекарe, којима је потребно стручно усавшавање. Стога је потребно да се уведу нове институционалне структуре за доживотно учење у БИС-у, које би се у потпуности заснивале на моделима универзитета у Европској Унији. Према опажањима аутора добијених из претходног пројекта, постоји неколико значајних проблема у држању курсева из библиотекарства, информатике и архивистике, који су заједнички за све три земље:

а) после пада Совјетског Савеза, суочени са економским проблемима и преласком на тржишну економију, библиотекарство није било приоритет ниједне од влада;

б) курсеви су засновани на пракси Совјетског библиотекарства и њиховим програмима БИС-а, фокусирани су на технички аспект рада, а потцењују потребу за ширим познавањем друштвених процеса, науке, технологије, те потреби да библиотеке, архиви и информациони сервиси одговоре савременим захтевима;

в) курсеви још нису у потпуности уградиле нове области из дисциплина које су уобичајене у западним земљама;

г) присутан је недостатак модерних БИС и архивистичких материјала за учење (електронски ресурси, поједине програмске апликације за рачунаре);

д) педагошке вештине наставника и предавача из БИС-а и архивистике нагињу ка дидактици;

ђ) познавање стандарда квалитета је ниско;

е) ови фактори доприносе ниском нивоу интереса потенцијалних студената;

ж) поузданост студената у владању енглеским језиком није висока, мада је глобално енглески доминантан језик у овој дисциплини;

з) постоји мањак релевантног материјала у националним језицима;

и) ниједан програм не нуди доживотно учење или подржавање напредовања у каријери за постојећу повелику радну снагу из БИС-а.

4. Задатак пројекта

Као резултат претходног пројекта и опажања заснованог на тешкоћама имплементације промена у овом окружењу, да не можемо да наставимо да примењујемо технологије 21 века са библиотекарима увежбаним у пракси и процедурама 20 века, одлучили смо да идемо даље и са успехом смо се пријавили за ЕУ Темпус финансирање овог пројекта.

Јасно је да је једино решење, да се ова струка учини престижном и да привуче талентоване и мотивисане студенте, увођење новог наставног програма који ће покривати библиотекарство, информационе и архивистичке студије потпуно оријентисане према западном искуству. Овај пројекат намерава да постигне горе наведени циљ кроз низ приступа и процеса ефикасног управљања променама, а они укључују:

1. Обезбеђивање анализа образовних и развојних потреба да би се осигурао довољан људски капацитет развоја ради образовања и тренинга у БИС-у.

2. Развој иновативне педагогије и разноврстан спектар образовних материјала и метода

преношења који се подешавају према контекстима учења и развојним потребама учења.

3. Стварање људских потенцијала и повећавање скупа вештина ради подршке растућим образовним потребама универзитета партнерских земаља у смислу развоја наставних програма, прихватање и суочавање са иновативним предавачким методама и производња релевантних ресурса намењених учењу и предавању, побољшање и одржавање стандарда образовања и обуке, развој академског особља у погледу педагошких метода и праксе предавања, учења и оцењивања и добијање акредитованог статуса наставника високог образовања преко курса за Постдипломски сертификат високог образовања и учења.

4. Стварање одговарајућих ИКТ кластера на сва три факултета универзитета ради организовања ефикасног предавања и ради ефикасног учења.

5. Увођење система провере квалитета да се помогне одржавању и побољшању квалитета и стандарда рада мерљивим са текућом праксом у Европској унији.

Јасна је потреба да се премости јаз у знању студената и наставника БИС-а на факултетима у ове три републике, који се може постићи решавањем проблема “ЗС”-ја. Међународни тим ће радити заједно ради развијања активности у 3 смера:

ПОВЕЗАНОСТ. Један од резултата пројекта јесте да оживи и модернизује мреже БИС-а на универзитетима, те да их доведе до нивоа међународно признатих стандарда. Развој и коришћење комуникационих и информационих технологија, пре свега Интернета, утицали су на велике промене у организацији свакодневног студијског рада на универзитетима широм света. Модели доживотног учења су такође прошли кроз значајне промене. Присуство стабилне, брзе и поуздане мрежне инфраструктуре је изузетно важно. Очекује се да европски чланови конзорцијума помогну у припремању детаљне анализе потреба, одлучујући о наба-

вци потребног хардвера, софтвера и телекомуникационе опреме. Допринос ЕУ партнера у развоју адекватних рачунарских и телекомуникационих капацитета помоћи ће решавању проблема “компетеније” на три универзитета.

КОМПЕТЕНЦИЈА. Реформе у високом образовању не могу да буду успешне ако академско особље није у стању да се суочи са изазовима које поставља тржиште рада. Неопходно је постојање инфраструктуре која ће омогућити проток знања и развој људских капацитета на универзитетима. Особљу и студентима БИС-а неопходно је стручно усавршавање. Професори морају да се упознају са модерним системима за даљинско учење и да науче да их користе у свакодневном раду. Знање енглеског језика код наставника, студента и библиотекара мора да се побољша подстицањем способности да при савладавању енглеског језика користе IELTS (International English Language Testing Services) стандард. То ће омогућити да се наставни програми који ће се развити, могу у пракси реализовати. Како тренутно у Јерменији, Грузији и Узбекистану нема довољно професора или стручњака са одговарајућим знањем, вештинама и ауторитетом за вођење адекватних програма БИС-а, решавање проблема “компетеније” је главни задатак. Овај фактор се подједнако односи на теоријска знања, као и на праксу из предмета БИС-а, а односи се и на подстицање учење заснованог на европским приступима, као што су: интерактивна предавања, учење базирано на проучавању случајева и самостално вођено учење. Компетентност наставника постићи ће се низом обука и развојних програма, студијским посетама и разменом искустава, укључујући 15 професора који ће мастер студије похађати на ЕУ партнерским универзитетима. Додатно ће се имплементирати системи контроле и управљања да би се обезбедила пуна повезаност пројекта и његових резултата. Присуство специјалиста за модерне токове библиотекарства, архивистике, информационих

наука и образовања имаће каскадни ефекат на решавање следећег проблема - “садржаја”.

САДРЖАЈ. Експлозија дигиталних информација је последица наглог раста дигиталних технологија. Мада је данашње “друштво знања” са прекомерним информацијама, често сумњивог квалитета, изазов за студенте, предаваче, библиотекарe и архивисте, у круговима високог образовања је препознато да решење овог проблема не може да се ограничи само на његов технолошки аспект. Уместо тога расте потреба за производњом високо квалитетних информационих ресурса. Организација модерног образовног процеса захтева присуство материјала за електронске курсеве високог квалитета, приступ различитим базама података водећих међународних произвођача научног садржаја, подршку развоју курсева отворене грађе, као и софтверима отвореног кода намењеним дисеминацији знања у различитим образовним срединама, као и производњи онлајн курсева на локалним језицима. Преко нових електронских сервиса, које ће имплементирати уз помоћ европских партнера, универзитети ће бити у прилици да за коришћење у својим срединама изаберу најбоље електронске базе података и часописе. Експерти за онлајн даљинско учење међу ЕУ партнерима помоћи ће у планирању и имплементацији курсева за даљинско образовање и модела за доживотно учење на факултетима за БИС. Нови наставни програм БИС-а омогућиће дипломираним студентима да постигну висок степен информационе писмености – да могу препознати када је информација потребна, пронађу је, оцене и ефикасно искористе.

5. Главни циљеви

Као закључак можемо да потврдимо да ће главни резултати овог пројекта бити:

– планирање, развој, имплементација и оцењивање одговарајућег портофолија наставног програма БИС-а;

– развијање, одабирање и обучавање академског и управљачког особља универзитета који учествују у пројекту;

– обезбеђивање ефикасног дугорочног развоја и стварање нових, иновативних програма доживотног учења;

– постављање добро опремљених ИКТ центара на факултетима укључујући побољшан приступ широком спектру материјала за учење;

– увођење мера осигурања квалитета које ће обезбедити одржив развој библиотечног и архивског рада у ове три земље.

Активности представљене у овом чланку и даљи развој пројекта може се пратити преко веб сајта <http://www.flib.sci.am/Tempus>. У случају Јерменије, аутори чврсто верују да ће “неколико наредних година бити за јерменску библиотечку заједницу време пуне запослености, период у коме библиотеке, уз помоћ дигиталних технологија, морају да активно допринесу управљању променама у јерменском друштву. Морају да оправдају нови имиџ дигитално компетентног библиотекара и привуку младе и мотивисане особе да се придруже библиотечној заједници Јерменије. То ће помоћи одржавању библиотекарства у главном току прогреса, а изазови “друштва знања” неће одстранити јерменске библиотекарe од будућег развоја” (Zargaryan 2007). Аутори су такође сигурни да ће овај пројект довести до повећања броја нових програма на факултетима са БИС. Користи се очекују и од повећања основног знања библиотечких и архивских радника у Јерменији, Грузији и Узбекистану. И на крају, успешна реализација овог пројекта више земаља, омогућиће особљу на свим универзитетима да успоставе високе стандарде предавања, учења и оцењивања; да израде наставне програме за БИС; те да уведу праксу осигурања квалитета која ће водити према изградњи друштва знања и у тим земљама.

¹ Building a Co-operative Academic Library Network in Serbia. This project was funded with support from the European Commission

² Establishing a Strategic Framework for Electronic Libraries in Syrian Higher Education (SYReLIB). This project was funded with support from the European Commission.

³ Building Digital Educational Services and Content Creation Centre in Yerevan State University Library. This project was funded with support from the European Commission.

Լիբրարյա

UNESCO. General Conference 34th. Medium-Term Strategy for 2008-2013. <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001499/149999e.pdf>

IFAP. 2008. IFAP Strategic Plan 2008-2013. IFAP-2008/COUNCIL.V/4, Paris, February 2008

External relation. http://ec.europa.eu/education/external-relation-programmes/doc70_en.htm

Statistical Yearbook. 2007. Statistical Yearbook of Armenia: Education and Culture. Armenian State Statistical Agency. http://www.armstat.am/Arm/StatData/Taregirq_07/TAREGIRQ_07_6.pdf

Armenian Libraries . 2007. Armenian Libraries in 2006. National Library of Armenia

Zargaryan, Tigran. 2007. Armenian Libraries on the Threshold of a Digital Era: fifteen years of library automation in Armenia. *International Cataloguing and Bibliographic Control*, 36 (1)